

Г. Л. Андросюквикладач Інституту філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка**Т. А. Цепко**старший викладач Інституту філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

МОТИВАЦІЯ ЯК ОСНОВНИЙ ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У статті визначено сутність та значення мотивації як чинника підвищення ефективності навчання студентів на заняттях з англійської мови. Розглянуто різноманітні методи навчання, які зумовлюють підвищення рівня мотивації та зміну (переорієнтацію) мотивації студентів. Установлено, що мотивація формується на основі внутрішніх та зовнішніх факторів. Мотивація з'являється в процесі діяльності студентів, а тому одним з ефективних факторів її підвищення є поєднання, баланс традиційних та інноваційних методів навчання. При цьому нові технології та інноваційні методи формують мотиваційну базу студентів.

Мотивація навчання є системою зовнішніх і внутрішніх мотивів, які мають багаторівневу структуру. До основних критеріїв формування мотивації вивчення іноземної мови дослідники належать наявність пізнавальних мотивів та цілей та позитивні емоції під час вивчення дисципліни. Особливого значення для створення умов для інтенсифікації навчання набуває особистість викладача. Мотивація є умовою будь-якої людської діяльності та необхідною передумовою успішного навчання іноземної мови. Мотивація передбачає два етапи її формування: заохочувальний (оцінки, похвала вчителя, позитивні відгуки батьків та друзів), формування стійкої мотивації (успішність володіння іноземною мовою). Розрізняють зовнішню та внутрішню мотивації. Внутрішня залежить від внутрішнього середовища (викладач, навчальна група, оточення). При цьому педагогічні здібності та професійно-педагогічні якості, професіоналізм викладача, психологічна спрямованість на педагогічну діяльність, досконале володіння педагогічними технологіями, уміння виявляти та ефективно використовувати здібності та індивідуальні особливості студента є головними умовами формування мотивації. Свідома самостійна робота, скерована викладачем, стимулює розвиток мотиваційних механізмів, виступаючи одним з найбільш ефективних із них. Зовнішня мотивація зумовлена значущістю інформації про країну, мову якої вивчається, її культуру та історію, усвідомленням важливості мови для реалізації потреб.

Ключові слова: мотивація, інноваційні методи, ефективність навчання, переорієнтація мотивації.

Постановка проблеми. Роль мотивації у вивченні студентами англійської мови важко переоцінити, адже мотиви особистостей слугують ключовими факторами успішності у будь-якій діяльності та стимулюють, зацікавлюють їх до освоєння різних наук. Сьогодні мотивацію розглянуто у багатьох працях як фактор, що сприяє ефективності різних методів навчання та підходів до навчання англійської мови, проте відсутні систематизовані дослідження щодо ролі та напрямів мотивації як чинника підвищення ефективності навчання студентів на заняттях з англійської мови.

Мотивація є, з одного боку, чинником, що стимулює студентів формувати компетентність та вміння, навички оволодіння англійською мовою, з іншого – залежить від низки факторів. Стимули, мотиви та зацікавленість формуються залежно від соціально-культурного оточення, впливу батьків, компетентності викладача та методів, які він використовує під час навчання. Останнє є най-

більш значимим фактором забезпечення підвищення рівня мотивації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У дослідженнях авторів лише частково згадується значення мотивації для ефективного навчання студентів англійської мови. У розглянутих дослідженнях автори виділяють мотивацію (як критерій ефективності різних методів навчання). Варто виділити праці Н. Арістова, Н. Білан, Т. Гончаренко, Н. Гурина, С. Ефендієва, Є. Іжко, Ю. Бугая, О. Карпова, О. Кобзар, Ю. Лавриш, В. Панченко, Т. Пастернак, А. Петрова, О. Подзигун, Н. Пазюра, Н. Теличко, В. Харламенко, Н. Шеверун, Н. Яременко

Мета статті полягає у виокремленні ролі та основних напрямів мотивації як чинника підвищення ефективності навчання студентів.

Виклад основного матеріалу. У дослідженні [1, с. 48] мотивацію навчання автор розглядає як «системне утворення зовнішніх і внутрішніх моти-

вів, ієрархія і взаємодія яких формується під впливом певних факторів».

Мотивація навчання – система зовнішніх і внутрішніх мотивів, які мають багаторівневу структуру, рівні сформованості якої можна оцінити за визначеними критеріями та показниками, що відображають ставлення студентів до навчального предмета, формування якої відбувається в кілька послідовних етапів. Мотивація вивчення іноземної мови виникає не до початку спеціально організованої навчальної діяльності, а в процесі діяльності, якщо вона є цікавою, а студенти – активними й ініціативними в цій діяльності.

Мотивація є однією з умов ефективності навчання студентів. Дослідники (Ф. Рабінович, Г. Рогова, Т. Сахарова) доводять, що викладачі іноземної мови мають розуміти важливість створення умов, які стимулюють діалогічне мовлення. До таких умов вони відносять мотивацію, ситуативність та особистісну орієнтацію, які стають структурним компонентом заняття [15].

Мотивація є умовою будь-якої людської діяльності та необхідною передумовою успішного навчання іноземної мови. Продуктивне вивчення завдячує змісту навчання, вдосконаленим методикам та засобам, але значно залежить від рівня мотивації. Умови мотивації можна поділити на зовнішні (високооплачувана робота, престиж професії, заохочування батьків та друзів, перспективи подорожі за кордон) та внутрішні (амбітність студентів, бажання бути лідером у навчанні). Мотивація передбачає два етапи її формування: заохочувальний етап (оцінки, похвала вчителя, позитивні відгуки батьків та друзів), етап формування стійкої мотивації (успішність володіння іноземною мовою). Методи формування стійкої мотивації можна поділити на дві групи: перша група охоплює психологічні прийоми та методи (індивідуальний підхід, доброзичливий клімат у колективі), друга – методико-педагогічні методи, загальні дидактичні та педагогічні методи (посильність завдань та матеріалу, що вивчається, зростання складності навчальних вправ та задач) [15].

Розрізняють зовнішню та внутрішню мотивації. Внутрішня залежить від внутрішнього середовища (викладач, навчальна група, оточення). Зовнішня мотивація зумовлена значущістю інформації про країну, мову якої вивчається, її культуру та історію, усвідомленням важливості мови для реалізації потреб. Викладачеві важливо знати потреби, якими керуються студенти, він має постійно підтримувати мотивацію навчання на високому рівні [8].

Традиції та соціально-культурний контекст мають значний вплив на відношення студентів до вивчення англійської мови у всьому світі. Якщо соціокультурне оточення сприяє розвитку конкуренції, воно формує позитивне відношення до навчання та виховує мотивацію до вивчення

англійської мови. Тобто позитивне ставлення та мотивація до вивчення англійської мови зумовлена соціальним оточенням. Цікаво, що цей феномен існує в усіх країнах світу, а теоретичні дослідження свідчать про те, що конкурентне та сприяюче оточення значно підвищує мотивацію до навчання. Крім того, дослідження свідчать, що на рівень володіння англійською мовою значно впливають диверсифіковані національні та соціокультурні чинники. Причому цікавим фактом є те, що мотивація до навчання англійської мови відсутня, якщо батьки також байдужі до її вивчення [14].

Професіоналізм викладача досить часто також є мотивувальним механізмом у вивченні студентами іноземної мови. Він передбачає високий рівень знання своєї дисципліни, психологічну спрямованість на педагогічну діяльність, досконале володіння педагогічними технологіями, уміння виявляти та ефективно використовувати здібності та індивідуальні особливості студента. Крім функцій викладача, для ефективності педагогічної діяльності велике значення мають його педагогічні здібності. Здібності – це індивідуальні особливості викладача, від яких залежить характер і якість знань, навичок, умінь, що формуються, а також успішність виконання тієї чи іншої педагогічної діяльності. Слід підкреслити роль професійно-педагогічних якостей викладача, що сприяють підвищенню мотивації студента у вивченні іноземної мови і наявність яких забезпечує оптимальні можливості для управління якістю навчального процесу. Серед них є загальна і педагогічна ерудиція, педагогічне мислення, спостережливість, дотепність і гнучкість мислення, рефлексія, педагогічне передбачення (педагогічний прогностичизм). Автор стверджує, що тільки свідомо самостійна робота, скерована викладачем, дає позитивні наслідки і можливість розвитку самостійності, високої самоорганізації, творчого підходу, підпорядкування навчальної діяльності майбутній професіональній діяльності. Вона не тільки плідно використовує наявні мотиваційні механізми, а й сама є одним із найбільш ефективних із них, істотно розширює мотиваційну сферу студента та спрямовує її на оволодіння іноземною мовою [3].

Високий рівень умотивованості сприяє успішному вивченню іноземної мови, забезпечує вироблення вмій та навичок спілкування іноземною мовою. Тому між рівнем мотивації та успішності студентів є тісний зв'язок.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дає підстави стверджувати, що основними закономірностями впровадження інноваційних технологій навчання (зокрема англійської мови) є переорієнтація мотивації навчання студентів на активне пізнання нового та самостійну роботу [11]. У контексті останнього твердження С. Єрохін заува-

жує, що потрібно створювати інструментарій для самостійної роботи студента, надавати матеріали в паперовому та електронному вигляді, забезпечувати дистанційну допомогу викладачам [7].

Як зазначає Н. Шеверун, одним із важливих моментів у навчанні іноземних мов є створення педагогічних умов для активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів та продуктивної реалізації технологій процесу здобування знань. Це означає розроблення варіативних методичних систем навчання, що вміщують технологію забезпечення мотивації навчання, добір змісту, методів, матеріалів, прийомів, організаційних форм раціонального поєднання викладу матеріалу педагогом та самостійного навчання студента, підготовку диференційованих, професійно спрямованих комплексів вправ, визначення орієнтирів пізнавальної діяльності. Таким чином, рівень мотивації студентів залежить від компетентності викладача та методів, які викладач використовує під час навчання, що можуть підвищити або знизити рівень вмотивованості студентів [17].

Мотиваційний фактор є також рушійним фактором інтенсифікації викладання англійської мови. До основних критеріїв формування мотивації вивчення іноземної мови дослідники належить наявність пізнавальних мотивів та цілей та позитивні емоції під час вивчення дисципліни. Отже, особливого значення для створення умов для інтенсифікації навчання відіграє особистість викладача. Отож, якщо заняття проходить жваво та цікаво для студентів, коли викладач не тільки добре володіє іноземною мовою, але й педагогічними технологіями, уміє ефективно виявляти та використовувати здібності та індивідуальні риси студентів, мотивація навчатися значно підвищується [1, с. 50]. Викладач вийшов із ролі інструктора і стає ініціатором-консультантом у студентській діяльності, яка призводить до самостійності учнів. Розвиток здатності учня до автономної навчальної діяльності в галузі вивчення мови та культури означає розвиток особистісних якостей студента, які забезпечують його самовизначення, самореалізацію і саморозвиток в освітньому середовищі [6].

Стимулювальним фактором для підвищення мотивації у вивченні іноземної мови є, безперечно, проведення ігор під час заняття. Адже саме цей вид діяльності дозволяє студентам учитися розмовляти англійською мовою, наближаючись до реальних умов. Деяким студентам ігрові ситуації дозволяють подолати сором'язливість та розкритися у спілкуванні [18].

Ю. Лавриш виокремлює високий рівень мотивації студентів у вивченні іноземної мови як основну характеристику професійно-орієнтованого навчання іноземної мови у вищих навчальних закладах за умов успішного впровадження

диференційованого навчання. Розробка технології організації процесу навчання іноземної мови у багаторівневих групах, дає змогу, з одного боку, посилити мотивацію студентів, а з іншого – розширити можливості з метою вільного спілкування у професійній сфері на іноземній мові та майбутньої участі у програмах академічної мобільності [10].

Інтерактивні методи навчання сприяють оптимізації навчального процесу з вивчення професійної іноземної мови. Вони покликані призвести в дію механізми мотивації та підвищити ефективність навчання іншомовного спілкування [16].

Нові технології навчання та інноваційні методи можуть бути впроваджені лише за умови мотиваційної бази студентів. Мотиваційну базу формують методи навчання. Відтак, для навчання студентів іноземних мов польські викладачі використовують комбінацію методів навчання, які можна об'єднати в три групи. До першої належать традиційні методи навчання (граматико-перекладний, комунікативний, аудіолінгвальний тощо). До другої належать інноваційні (метод «відкриття», метод запитань і відповідей «академії наук», дуальний, дистанційні методи). Третя група містить авторські методи зарубіжних науковців, зокрема метод Бронярка, Шкутника, Бжешкевича. У процесі навчання іноземних мов використовуються методи та комбінації.

Мультимедійні технології, інтерактивні технології та інтегровані технології сьогодні є найбільш ефективними для забезпечення підвищення мотивації студентів на заняттях. Вивчення та застосування на практиці інноваційних методологічних підходів надають можливість викладачам впроваджувати та вдосконалювати нові методи роботи, підвищувати ефективність навчального процесу та рівень знань студентів. Упровадження інноваційних технологій значно поліпшує якість презентації навчального матеріалу та ефективність його засвоєння студентами, збагачує зміст освітнього процесу, підвищує мотивацію до вивчення іноземної мови, створює умови для більш тісної співпраці між викладачами і студентами [5].

Інтеграція проектів у процес вивчення іноземної мови сприяє більшій вмотивованості та самостійності студентів. Це діяльність, яка дозволяє проявити свою індивідуальність та уміння брати на себе відповідальність за своє навчання. Усвідомлення студентами того, що проект, над яким вони працюють, матиме практичне застосування (презентація, семінар, газета тощо), також сприяє підвищенню відповідальності. Найвищий ступінь зацікавленості студентів визначено під час проведення проекту, а також під час демонстрації результатів та обміну досвідом, що означає гарну мотивацію, яка призвела до ефективного засвоєння матеріалу [6].

Мотивація студентів залежить від методів та інструментів, які використовує педагог у методиці викладання. Про це зазначено у праці, де автор, досліджуючи проблему навчання іноземної мови для професійного спілкування, стверджує про ефективність інформаційно-комунікативних технологій (далі – ІКТ), визначаючи їх інструментами, що дозволяють підвищити рівень мотивації навчання шляхом полегшення вивчення, підняття рівня зацікавленості студентів, залучення їх до активності під час навчання. У дослідженні [13] на основі експериментального дослідження доведено, що використання кейсів на основі ІКТ суттєво підвищують рівень зацікавленості та мотивації до вивчення англійської мови. Так, ефективними методами під час проведення занять є веб-кейси, відео кейси, веб-квести, інтерактивні навчальні ігри, електронне листування.

Автор дослідження [8] стверджує, що саме комплексне використання мультимедійних технологій та гармонійне поєднання мультимедійних продуктів (мультимедійні презентації, навчальний відеоматеріал, електронні словники, електронні підручники, подкасти) забезпечує зростання рівня мотивації до вивчення англійської мови, а тому підвищує рівень мовленнєвої компетентності, активізує навчальний процес, розширює словниковий запас, підвищує рівень володіння іноземною мовою.

Розвиток мотивації у студентів є однією з психолого-педагогічних умов формування основ комунікативної компетенції у студентів, а тому ефективним є компетентісний підхід та застосування інноваційних методів навчання [1]. Використання інноваційних методів із традиційними дає змогу забезпечити підвищення рівня мотивації [2].

У дослідженні [9] стверджується, що одним із методів підвищення мотивації та інтересу до навчання є рольові ігри. Про це також стверджують автори праць, у яких зазначено, що ігрові процеси під час навчання – важливим засобом підвищення інтересу до навчання, підвищення рівня мотивації, а потенціал є суттєвим, оскільки студенти залучаються до діяльності, накопичують пізнавальний досвід при вирішенні ігрових завдань. Рольові ігри спрямовуються на приведення в дію механізму мотивації, тому підвищується ефективність навчання іноземного спілкування.

Такі сучасні методики, як коопероване, дистанційне навчання, проектна методика з використанням нових інформаційних/комп'ютерних технологій та Інтернет-ресурсів, забезпечують індивідуальний підхід до здібностей та можливостей студентів, рівня володіння іноземною мовою, зацікавленості та мотивації. Одним із сучасних методів є електронні презентації на заняттях з іноземної мови, які забезпечують активізацію зацікавленості і мотивації студентів та є перспективним напрямом у методиці викладання іноземних мов [12].

Одним із чинників, які формують мотивацію студентів до ефективного навчання є рефлексія – самоаналіз та осмислення діяльності особистості. На основі аналізу літературних джерел у роботі [4] зроблено висновок, що рефлексивне мислення сприяє усвідомленню цінності та значущості власної навчальної діяльності, активації процесу самооцінювання студентів, підвищенню мотивації до навчання; більш ефективному розвитку інтелектуальних умінь, здатності до самореалізації та самоосвіти в подальшому. Таким чином, на мотивацію студентів впливає рівень усвідомленості власної діяльності та розуміння потреби у вивченні англійської мови. Формування усвідомленості залежить не лише від інтелектуальних здібностей студента, але й від його оточення, викладача та подачі ним матеріалу й обраних методів навчання.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Мотивація навчання є системою зовнішніх і внутрішніх мотивів, які мають багаторівневу структуру. Мотиваційний фактор є рушійним фактором інтенсифікації викладання англійської мови та є педагогічною передумовою підвищення ефективності занять англійської мови. Особливого значення для створення умов для інтенсифікації навчання набуває особистість викладача. Мотивація є умовою будь-якої людської діяльності та необхідною передумовою успішного навчання іноземної мови. Мотивація передбачає два етапи її формування: заохочувальний (оцінки, похвала вчителя, позитивні відгуки батьків та друзів), формування стійкої мотивації (успішність володіння іноземною мовою). Розрізняють зовнішню та внутрішню мотивації. Внутрішня залежить від внутрішнього середовища (викладач, навчальна група, оточення). Зовнішня ж зумовлена значущістю інформації про країну, мову якої вивчається, її культуру та історію, усвідомленням важливості мови для реалізації потреб.

Подальші дослідження у цьому напрямі потребують зосередження уваги на експериментальних дослідженнях інноваційних методів та ролі у розвитку мотивації студентів під час занять з англійської мови.

Список використаної літератури:

1. Арістова Н.О. Формування мотивації вивчення іноземної мови у студентів вищих нелінгвістичних навчальних закладів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Національний авіаційний ін-т. Київ, 2008. 248 с.
2. Гончаренко Т.Є. Мотивація вивчення англійської мови як соціальна функція освіти. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2010. Вип. 4. С. 47–54.
3. Білан Н. Застосування інноваційних технологій у процесі формування іншомовної комуніка-

- тивної компетентності майбутніх аграрників. *Молодь і ринок*. 2015. Вип. 3. С. 134–139.
4. Гончаренко Т.Є. Мотивація вивчення іноземної мови як соціальна функція освіти. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2010. Вип. 4. С. 47–54.
 5. Гурина Н.В. Рефлексія у професійно орієнтованому навчанні майбутніх вчителів англійської інтонації. *Психолого-педагогічні науки*. 2014. Вип. 2. С. 167–172.
 6. Ефендієва С.М. Застосування найбільш ефективних інновацій в практиці викладання англійської мови на сучасному етапі в українських вишах. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. Будапешт, 2017. Вип. 127 (55). С. 12–15.
 7. Іжко Є.С. Метод проектів як один із засобів оптимізації автономного навчання. *Вісник Дніпропетр. ун-ту ім. Альфреда Нобеля: Серія: Педагогіка і психологія. Педагогічні науки*. Дніпропетровськ, 2014. Вип. 2(8). С. 92–98.
 8. Інноваційний розвиток вищої школи: Україна – серед перших або відстаючих? *Комсомольська правда в Україні*. 2016. № 232 (3932/25327). URL: <http://www.istu.edu.ua/pro-mntu/publikacii-v-zmi/innovacii-rozvitok-vishchoji-shkoli/> (дата звернення: 17.03.2018).
 9. Карпова О.О. Дидактичні умови навчання іноземної мови майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09/ Київ: Інститут педагогіки НАПН України, 2015. 233 с.
 10. Кобзар О.І., Лешньова Н.О. Рольова гра як засіб підвищення мотивації навчання іноземної мови. URL: <http://www-center.univer.kharkov.ua/vestnik/full/21.pdf> (дата звернення: 17.03.2018).
 11. Лавриш Ю.Є. Багаторівнева стратегія як метод диференційованого підходу при викладанні іноземної мови у вищих навчальних технічних закладах. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки*. 2016. Вип. 1 (83). С. 79–84.
 12. Панченко В. Інноваційні технології навчання англійської мови студентів університету. *Актуальні питання іноземної філології*. 2016. № 4. С. 115–120.
 13. Пастернак Т. А. Навчання іноземним мовам у немовних вузах за допомогою електронних презентацій. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2014. Вип. 1. С. 193–197.
 14. Петрова А.І., Подзигун О.А. Навчання іноземної мови для професійного спілкування майбутніх учителів засобами інформаційно-комунікаційних технологій. *Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки*. 2015. Вип. 3 (81). С. 104–107.
 15. Пазюра Н. Проблеми іншомовної підготовки студентів у соціально-культурному контексті: зарубіжний досвід. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Сер.: Педагогічні науки*. Кіровоград, 2016. Вип. 147. С. 21–25.
 16. Теличко Н.В., Бабіта О.Ю. Діалогічне мовлення на занятті іноземної мови як один із шляхів реалізації особистісно-орієнтованого навчання. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. Мукачеве: Карпатська вежа, 2017. Вип. 22 (17). С. 121–125.
 17. Харламенко В. Б. Упровадження інтерактивних методів навчання при вивченні іноземної мови у вищому начальному закладі. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2015. Вип. 132. С. 231–234.
 18. Шеверун Н.В. Форми, методи, педагогічні технології навчання іноземних мов студентів технічних університетів: досвід Польщі. *Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки*. 2015. Вип. 1 (79). С. 143–149.
 19. Яременко Н.В. Деякі шляхи інтенсифікації викладання англійської мови студентам немовних спеціальностей. *Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти*. 2016. Вип. 1. С. 17–21.

Androsiuk H., Tsepko T. Motivation as the basic factor of improving students' efficiency in English classes

The research paper determines the essence and significance of motivation as a factor in improving students' efficiency in English classes. Different teaching methods are considered, which determine the increase in the level of motivation and change (reorientation) of students' motivation. It is established that motivation is formed on the basis of internal and external factors. Motivation appears in the process of student activity, and therefore one of the effective factors of its enhancement is a combination, balance of traditional and innovative teaching methods. At the same time, new technologies and innovative methods form the motivational base of students.

Motivation for learning is a system of external and internal motives that have a multilevel structure. Researchers consider cognitive motifs and goals, as well as positive emotions during in the process of learning the subject to be the main criteria for the formation of the motivation to study a foreign language. The lecturer's personality plays a special role in creating the conditions for the intensification of learning. Motivation is a precondition in any human activity and is a prerequisite for the successful learning of a foreign language. Motivation involves two stages of its formation: encouraging stage (scores, praise of the lecturer, positive feedback from parents and friends), the stage of formation of a stable motivation (success in foreign language

skills). There is external and internal motivation. Internal depends on the internal environment (lecturer, training group, environment). At the same time pedagogical abilities and professional pedagogical qualities, professionalism of the lecturer, psychological orientation to pedagogical activity, proficiency in pedagogical technologies, ability to identify and effectively use the abilities and individual characteristics of a student are the main conditions for the formation of motivation. Conscious independent work directed by the lecturer stimulates the development of motivational mechanisms, acting as one of the most effective of them. External motivation is due to the importance of information about the country whose language is being studied, its culture and history, awareness of the importance of language for the realization of needs.

Key words: *motivation, innovative methods, teaching effectiveness, reorientation of motivation.*